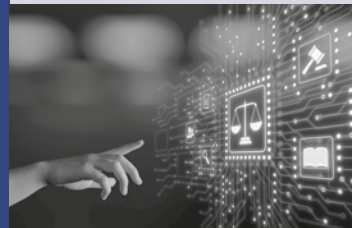

ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ОСНОВНИХ ЉУДСКИХ ПРАВА – 2021.

Када је реч о заштити основних људских права, 2020. годину су обележили неки помаци, али и неки кораци уназад. *Извештај о стању основних људских права 2021* Агенције за основна права (FRA) садржи преглед најважнијих догађаја на овом пољу и представља приказ остварених циљева, али и подручја на којима је потребно побољшање. У овој публикацији наводе се ставови FRA о најзначајнијим догађајима у обухваћеним тематским областима, као и резиме доказа који поткрепљују те ставове. Тиме се пружа компактан али и информативни преглед главних изазова на пољу основних људских права са којима се суочавају ЕУ и њене државе чланице.

СТАВОВИ АГЕНЦИЈЕ ЗА ОСНОВНА ПРАВА (FRA)

1 [FOCUS]

Пандемија коронавируса и основна права: преглед године

4

Примена и употреба Повеље на националном нивоу

7

Једнакост и недискриминација

10

Расизам, ксенофобија и повезана нетолеранција

13

Равноправност и инклузија ромске популације

16

Азил, визе, миграција, границе и интеграција

19

Информационо друштво, приватност и заштита података

22

Права детета

25

Приступ правди

27

Напредак у примењивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом

Рукопис завршен у априлу 2021.

Ни Агенција Европске уније за основна права ни било који појединац који заступа Агенцију Европске уније за основна права нису одговорни за то како ће следеће информације бити употребљене.

Луксембург: Канцеларија за публикације Европске уније, 2021.

Print	ISBN 978-92-9461-358-5	ISSN 2600-3422	doi:10.2811/34913	TK-AM-21-001-SR-C
PDF	ISBN 978-92-9461-359-2	ISSN 2600-3422	doi:10.2811/00776	TK-AM-21-001-SR-N

© Агенција Европске уније за основна права, 2021.

Репродукција је дозвољена под условом да се наведе извор.

За свако коришћење или репродукцију фотографија или другог материјала за који Агенција европске уније за основна права нема ауторска права, дозволу треба тражити директно од власника ауторских права.

Извори фотографија:

Насловна страна: © iStock/Joel Carillet; © Gettyimages/FG Trade; © iStock/DNY59; © FRA

Страна 1: © xavierarnau/iStock

Страна 2: © Fundación Secretariado Gitano (FSG)

Страна 3: © Shutter B/Adobe Stock

Страна 4–5: © FRA

Страна 7: © Cate Gillon/Getty Images

Страна 8: © utlanov/Adobe Stock

Страна 9: © NurPhoto/Getty Images

Страна 10: © Satjawat/Adobe Stock

Страна 11: © Lidia_Lo/Adobe Stock

Страна 12: © Kypros/Alamy Stock Photo

Страна 13: © Nigel Crump/Alamy Stock Photo

Страна 14: © ton koene/Alamy Stock Photo

Страна 15: © Pierre Andrieu/AFP via Getty Images

Страна 16: © Angelos Tzortzinis/European Union

Страна 17: © Marcello Paternostro/European Union

Страна 18: © Sean Gallup/Getty Images

Страна 19: © bluesdesign/Adobe Stock

Страна 20: © Monopoly919/Adobe Stock

Страна 21: © Sikov/Adobe Stock

Страна 22: © New Africa/Adobe Stock

Страна 23: © silkfactory/iStock

Страна 25: © kumikomini/iStock

Страна 26: © RomanR/Adobe Stock

Страна 27: © Tommy Larey/Adobe Stock

Страна 28: © elypse/Adobe Stock

Страна 29: © H_Ko/Adobe Stock

ПАНДЕМИЈА КОРОНАВИРУСА И ОСНОВНА ПРАВА: ПРЕГЛЕД ГОДИНЕ

Како се пандемија COVID-19 разбуктавала широм света, власти широм Европске уније усвојиле су мноштво рестриктивних мера у циљу заштите живота и здравља људи. Оне су се косиле са широким спектром основних права, као што је право на кретање и окупљање; право на приватни и породични живот, укључујући заштиту података о личности; као и право на образовање, рад и социјално осигурање. Пандемија и реакције које је она изазвала су погоршале постојеће изазове и неједнакости у свим областима живота, а посебно су погодиле рањиве групе људи. Пандемија је такође изазвала пораст расистичких инцидената. Приступ сузбијању епидемије заснован на људским правима захтева уравнотежене мере које су засноване на закону, неопходне, привремене и пропорционалне. Овај приступ такође захтева бављење социо-економским утицајем пандемије, заштиту рањивих група људи и борбу против расизма.

Пандемија и мере усвојене за њено сузбијање озбиљно су утицали на све аспекте нашег личног и друштвеног живота, укључујући рад демократских институција, као што то показују докази. Пандемија је открила нове изазове у одржавању основних вредности функционисања наших држава и Европске уније. То има последице по наша основна права. Ограничења утичу на нашу личну и социјалну интеракцију, као и на заштиту наших осетљивих података о личности. Истовремено, социјалне и економске последице пандемије биће трајне и значајно ће погоршати већ постојеће неједнакости.

Од суштинске је важности, као што су многи нагласили на међународном нивоу, на нивоу ЕУ и на националном нивоу, да мере за ванредне ситуације и рестриктивне мере у потпуности поштују међународна људска права и стандарде владавине права, онако како их међународни

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 1.1

Приликом усвајања рестриктивних мера у ванредној ситуацији попут оне изазване пандемијом COVID-19, земље чланице ЕУ треба да процене и уравнотеже захтеве различитих основних и људских права. Да би постигле ту равнотежу, треба да узму у обзир међународне стандарде људских и основних права, укључујући релевантну судску праксу и смернице међународних организација за људска права. Приликом осмишљавања, примене и праћења рестриктивних мера, земље чланице ЕУ такође треба да укључе надлежна државна тела за људска права. Ове мере треба да буду неопходне, привремене и строго пропорционалне.

Државе чланице ЕУ треба да обезбеде да рестриктивне мере буду засноване на закону и да судови, парламенти, надлежна тела за људска права и друге заинтересоване стране, укључујући цивилно друштво, могу да их критички разматрају.

Институције ЕУ треба да наставе са праћењем ванредних мера у погледу основних вредности ЕУ наведених у члану 2 Уговора о Европској унији, укључујући основна права, владавину права и демократију. Стратешки документи као што је нови годишњи извештај о Европском механизму владавине права, треба да одражавају исход надгледања интервентних мера, тамо где је то потребно.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 1.2

Земље чланице ЕУ треба да побољшају отпорност својих система здравствене заштите, социјалне заштите и социјалне помоћи како би осигурале пружање правичних услуга свима, чак и током кризе. Како би се то постигло на координисан начин широм ЕУ, предлог Европске комисије за стварање јаке Европске здравствене уније треба одмах усвојити. Циљ овог предлога је значајно побољшање заштите здравља, али и друштвеног и економског живота широм ЕУ.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 1.3

Државе чланице ЕУ треба да повећају своје напоре како би осигурале континуитет образовања за сву децу под било којим околностима, посебно у кризна времена као што је ово проузроковано пандемијом COVID-19. У том смислу, као приоритет треба да одреде успостављање дигиталне инфраструктуре на свим нивоима образовања и да обезбеде одговарајућу обуку ради упознавања наставника са радом у дигиталном окружењу. У том погледу треба посветити пажњу Акционом плану за дигитално образовање (2021-2027), који то сугерише и позива на јачу сарадњу на нивоу ЕУ како би се системи образовања и обуке прилагодили дигиталном добу.

Државе чланице ЕУ такође треба да обезбеде да та дигитална инфраструктура буде инклузивна. То значи удовољавање потребама оних који су искључени из друштвеног живота и рањиви, као што су деца са инвалидитетом, ромска деца и деца номада те деца миграната и избеглица.

инструменти садрже и како их одговарајућа судска пракса обликује. У великом броју докумената из меродавних извора идентификовани су ови стандарди који носиоцима дужности обезбеђују смернице о томе како да боље заштите права људи на живот и здравље, без негирања њихових осталих права.

Као што је нагласио Европски парламент, „чак и у случају ванредног стања, основни принципи владавине права, демократије и поштовања основних права морају да превладају“. У том погледу, Повеља Европске уније о основним правима је од великог значаја када су у питању активности ЕУ и активности држава чланица које потпадају под закон ЕУ. Током 2020. билтени FRA поткрепили су доказима последице по основна права у контексту ЕУ.

На националном нивоу, рестриктивне мере су биле под лупом судова, парламената, организација за људска права, грађанског друштва и других заинтересованих страна. Иако су препознали потребу за ванредним мерама за сузбијање пандемије, успротивили су се оним мерама које нису биле засноване на закону, које су трајале предуго и које су биле несразмерне. Такође су нагласили важност борбе против дискриминације повезане са болешћу COVID-19, против говора мржње и расизма.

Савремена наука је на овај изазов одговорила у рекордном року, учинивши вакцине доступним већ крајем 2020. године. Ипак, пандемија је разоткрила разлике и ограничења у капацитетима и спремности наших система здравствене заштите, образовања, запошљавања и социјалне заштите да се суоче са таквом кризом и да изврше обавезу омогућавања права свих људи на здравље, образовање, рад, као и социјално осигурање и помоћ. Такође је разоткрила разлике у нашем капацитету да заштитимо права оних који су рањивији. Пандемија је лакмус тест наше спремности да испунимо обећање глобалне Агенде 2030. да „никога нећемо изоставити“ приликом реализације друштвено праведне транзиције ка одрживом развоју.

Међутим, упркос недостацима, ЕУ и њене државе чланице уложиле су знатне напоре да подрже своје здравствене, образовне и системе социјалне заштите, као и да помогну појединцима и предузећима да се заштите од економског пада и ризика од незапослености.

Додатна вредност ЕУ још једном је била од кључне важности. Унија је увела различите инструменте за помоћ државама чланицама да финансирају своје активности. Гледајући унапред, институције ЕУ постигле су договор о пакету за опоравак вредном 1,8 билиона EUR. Пакет је комбинација буџета ЕУ за период 2021-2027. и фонда „Следећа генерација ЕУ”, као привременог инструмента опоравка који омогућава Европској комисији да прикупља средства на тржишту капитала за ублажавање непосредне економске и социјалне штете узроковане пандемијом.

Ове финансијске мере ЕУ, заједно са инструментима политике којима се промовишу људска и основна права, попут Европског стуба социјалних права, чине свеобухватан оквир за подршку напорима на нивоу држава.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 1.4

ЕУ и њене државе чланице треба да наставе борбу против дискриминације повезане са болешћу COVID-19, против говора мржње и расизма према мањинским етничким групама, мигрантима и избеглицама, односно људи са мигрантским пореклом. То укључује појачавање мера против дезинформација којима се шири говор мржње, као и против дискриминаторских и расистичких ставова, посебно на интернету.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 1.5

Земље чланице ЕУ треба да се фокусирају на потребе рањивих група које су највише изложене ризику од инфекције и/или тежих облика болести. Ове групе обухватају старије људе, људе у домовима, особе са постојећим здравственим проблемима и оне које живе у ограниченим и пренасељеним просторима или у лошим животним и стамбеним условима. Ова последња група обухвата многе Роме и номаде, као и људе у прихватним центрима или азилима за мигранте и избеглице, људе у затворима и склоништима за бескућнике.

То такође захтева да се овим групама да приоритет за вакцинацију и обезбеди равноправан приступ здравственим и социјалним услугама по потреби.

2

ПРИМЕНА И УПОТРЕБА ПОВЕЉЕ НА НАЦИОНАЛНОМ НИВОУ

Година 2020. означила је посебну прекретницу за Повељу ЕУ о основним правима. Дана 7. децембра било је тачно 20 година од када је ЕУ објавила Повељу у Ници. Европска комисија искористила је овај датум да лансира своју нову „Стратегију за јачање примене Повеље о основним правима у ЕУ“. Стратегија ставља већи фокус на примену Повеље у земљама чланицама ЕУ и на улогу државних актера у погледу тога да Повељу учине делотворном у животима људи. Она садржи план за даље заједничке напоре у годинама које долазе. Комисија је такође подстакла усклађенију примену Повеље на нивоу ЕУ. У међувремену је употреба Повеље од стране националних судова, парламената, влада и других актера наставила да показује помешане резултате. Национални судови поклањали су све већу пажњу Повељи, али су мере влада за промовисање њене примене остале спорадичне. Иако је криза коју је изазвао COVID-19 отежала заштиту основних права, такође је изазвала усмеравање веће пажње на повељу о правима ЕУ.

Повеља је од кључне важности на нивоу ЕУ, националних и локалних влада, јер их повезује кад год делују у оквиру права ЕУ. Међутим, докази показују да, на националном нивоу, консултовање Повеље остаје прилично ограничено. То указује на потребу за додатном подршком од стране ЕУ и њених држава чланица, као и за појачаном сарадњом. Следећа три става односе се на ниво ЕУ, на ниво државних и локалних влада.

Ниво ЕУ

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 2.1

Када дискутују о примени Повеље онако како је предложено у Стратегији Европске комисије по питању Повеље, институције ЕУ треба да обезбеде да се докази одговарајућих државних актера узму у обзир у довољној мери. Осим на FRA, пажњу такође треба посветити другим агенцијама ЕУ које имају потенцијал да допринесу бољој примени и промоцији права из Повеље. Коначно, Комитет региона би могао да се ангажује на пољу годишње размене добрих пракси и изазова у примени и промоцији одредби Повеље на локалном нивоу. То би могло да обезбеди додатне доказе које треба унети у „међуинституционалну дискусију“ на нивоу ЕУ, на коју стратегија Повеље и упућује.

Док нова стратегија Европске комисије за јачање примене Повеље посвећује повећану политичку пажњу националном нивоу, она такође најављује додатне смернице, подстицај и подршку од стране ЕУ, између осталог и кроз нове програме ЕУ. На пример, стратегија најављује да ће Европска комисија ојачати своје партнерство са државама чланицама ЕУ на разним пољима како би им више помогла у примени Повеље.

Поред тога, Европска комисија позива и Савет и Парламент да са Комисијом ступе у међуинституционалну дискусију. У том погледу такође су важне агенције. И док се често помињу FRA и њен рад, стратегија се уопштено не бави улогом агенција ЕУ. Како је известила FRA, све агенције ЕУ могу да допринесу примени Повеље, иако се свест о Повељи и обавезама у оквиру исте разликује између агенција, баш као што се разликује и њихова спремност да више уложе у подизање свести.

Повеља је важна не само за кључне институције ЕУ, већ и за све актере ЕУ, као што је, на пример, Комитет региона. Посебно Комисија Комитета региона за држављанство, управљање, институционалне и спољне послове (CIVEX) игра очигледну улогу у истицању локалних пракси и неговању размене између регионалних и локалних актера о томе како на најбољи начин применити и промовисати Повељу.

Национални ниво

Подаци сакупљени за овај извештај и раније извештаје о основним правима указују на недостатак политика на националном нивоу које би промовисале примену Повеље. Сходно томе, стратегија Повеље за 2020. главни фокус ставља на улогу држава чланица ЕУ у примени Повеље. С обзиром на број конкретних предлога за предузимање активности држава чланица, стратегија представља нацрт за године које долазе.

Примена Повеље могла би да се појача одређивањем централних тимова задужених за Повељу у државним управама, путем прилагођавања процедура које се тичу процене утицаја и правног надзора, обезбеђења да комитети који су довољно стручни у погледу Повеље надгледају управљање фондовима ЕУ, или, на крају, успостављањем и/или јачањем националних институција за људска права (NHRI).

Остале мере које стратегија утврђује захтевају освежене мере државне политике, на пример у области обука, подизања свести или промовисања подржавајућег и безбедног окружења за организације цивилног друштва и заступнике права. За ове предлоге биће потребан помак у култури основних права на националном нивоу, која се до сада чинила прилично усредсређена на национално уставно право и Европску конвенцију о људским правима (ECHR), те се тако недовољно користи додатна вредност Повеље.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 2.2

Државе чланице ЕУ треба да размотре успостављање посебних централних тимова задужених за Повељу, на шта позива стратегија Повеље. То би владама омогућило координацију националних активности са активностима на нивоу ЕУ, регионалним и локалним нивоима а ради ефикасније примене нове стратегије Повеље. У идеалном случају, у примени стратегије поштовао би се структуриран процес заснован на конкретним циљевима, прекретницама и временским роковима. То би могло да се уобличи у посебни акциони план Повеље или би конкретно упућивало на Повељу у оквиру постојећих акционих планова или стратегија. Да би се омогућило узајамно учење и синергијска размена, требало би да се усвајање и примена ових планских докумената одвијају заједно са координацијом на нивоу ЕУ – на пример, кроз циљане дискусије у оквиру Радне групе за основна права, права грађана и слободно кретање особа (FREMP).

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 2.3

Државе чланице ЕУ треба да промовишу нову стратегију Повеље међу локалним и регионалним властима, и да истражују како би те власти могле редовније да промовишу и указују на основна права уопште, а посебно на додатну вредност Повеље. Локалне и регионалне власти треба да обезбеде да одговарајући локални и регионални инструменти, процедуре и политике указују на Повељу. Постојеће праксе Повеље треба саопштити новим централним тимовима задуженим за Повељу на националном нивоу, како би се омогућило да оне могу да поделе такве праксе и искуства са другим државама чланицама – на пример, путем Европског портала за е-правду. Градови би могли да размотре могућност да постану градови за људска права и тиме посвете већу пажњу основним правима у оквиру свог рада, својих програма и активности.

Локални ниво

Према Анализи података Агенције за основна права са консултација које је Европска комисија одржала током припремања стратегије, локалне управе немају превелику свест о Повељи. У исто време, Повеља „се односи на регионална или локална тела, и на јавне организације када примењују право Уније” (видети Објашњења, члан 51, Службени лист Европске уније С 303/17 - 14.12.2007).

У стратегији је израз „локални” употребљен 17 пута. Не само да стратегија позива на размену најбољих пракси Повеље на локалном нивоу и промовисање подржавајуће и безбедне средине за организације цивилног друштва и заступнике права на локалном нивоу, већ такође захтева да државе чланице обезбеде довољно смерница на локалном нивоу како би локалне власти могле да испуњавају своје обавезе из Повеље. Стратегија такође указује на потенцијал локалних актера да подигну свест о људским правима и о томе шта људи могу да ураде у случају кршења њихових права.

FRA тренутно ради на концепту градова за људска права у ЕУ. Овај оквир посвећености интегрисаће разне компоненте повезане са Повељом и могао би да помогне у повећању коришћења Повеље на локалном нивоу.

3

ЈЕДНАКОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА

Европска комисија је 2020. године усвојила главне стратегије и акционе планове за промовисање Уније једнакости, чиме је формиран свеобухватан оквир за деловање на нивоу ЕУ и на националном нивоу. Иако усвајање Директиве о једнаком третману и даље стоји у месту, Комисија је указала на потребу да се јачају тела за равноправност и унапреде подаци о једнакости. Напори за промовисање права особа лезбијске, хомосексуалне, бисексуалне, трансродне, небинарне, интерсексуалне и квир оријентације (LGBTIQ) добили су већи замах усвајањем прве стратегије ЕУ о једнакости LGBTIQ популације. Међутим, докази такође показују да у неким подручјима и државама чланицама постоји пораст случајева дискриминације и злочина из мржње којима су били изложени припадници LGBTIQ популације. У међувремену, пандемија COVID-19 и мере које је донела понекад су погоршавале друштвене неједнакости, при чему су старији људи били посебно тешко погођени.

Члан 19 Уговора о функционисању Европске уније (TFEU) представља основу законских прописа ЕУ против дискриминације на основу пола, расе или етничког порекла, вероисповести или уверења, инвалидитета, старосне доби или сексуалне оријентације. Савет ЕУ усвојио је свеобухватне законске прописе који штите од дискриминације на основу пола или расног или етничког порекла у главним областима живота. Ове главне области обухватају запослење и занимање; образовање, иако оно није обухваћено директивама о једнакости полова; социјалну заштиту; и приступ и снабдевање робом и услугама које су доступне јавности, укључујући становање. За разлику од наведеног, законски прописи ЕУ штите од дискриминације на основу вероисповести или уверења, инвалидитета, старосне доби и сексуалне оријентације само у области запослења и занимања.

Као резултат тога, неке од заштићених карактеристика наведених у члану 19 TFEU (пол и расно или етничко порекло) уживају већу заштиту од других карактеристика (вероисповест или уверења, старосна доб, инвалидитет и сексуална оријентација), што ствара вештачку хијерархију заштићених основа заштите. Европска комисија је 2008. године предложила Директиву о једнаком третману. Њено усвајање би премостило овај јаз проширивањем заштите од дискриминације на основу вероисповести или уверења, старосне доби, инвалидитета и сексуалне оријентације, на области образовања, социјалне заштите, и приступа и снабдевања робом и услугама доступним јавности. На нивоу Савета ЕУ, током 2020. године није постигнут никакав напредак у усвајању овог предлога Комисије.

Европски парламент поново је позвао да се предлог усвоји, док је Европска комисија наставила да подстиче државе чланице да брзо постигну договор о тексту предлога. У међувремену, пандемија COVID-19 је указала на повећани ризик од дискриминације којој људи могу да буду изложени у време здравствених криза на разним основама, осим на основу пола, расе или етничког порекла, што се посебно односи на дискриминацију на основу старосне доби.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 3.1

Учећи из лекција пандемије COVID-19, законодавно тело ЕУ треба да настави да истражује све могућности како би се без даљег одлагања усвојила Директива о примени принципа једнаког третмана. То би обезбедило да законски прописи ЕУ нуде свеобухватну заштиту од дискриминације на основу вероисповести или уверења, инвалидитета, старосне доби и сексуалне оријентације у кључним областима живота, као што су образовање; социјална заштита, укључујући социјално осигурање и здравствену заштиту; и приступ и снабдевање робом и услугама доступним јавности, укључујући становање.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 3.2

Институције ЕУ и државе чланице треба да усвоје и рашире примену прилаза заснованог на правима у погледу старења и старијих особа, између осталог, и у својим стратегијама за излазак из пандемије. Овај приступ треба да се одрази и у свим релевантним иницијативама и политикама, као и у активностима примене Европског стуба социјалних права и промовисању политика социјалне инклузије. То значи:

- борбу против перцепција о старости које доводе до дискриминације на основу година старости и представљају препреке за равноправан третман старијих особа и потпуно коришћење основних права која имају;
- промовисање учешћа старијих особа у свим аспектима друштвеног живота, укључујући у креирању и праћењу примене мера које утичу на њих;
- фокусирање на оне који су рањивији и задовољавање конкретних потреба које имају коришћењем свих доступних средстава, укључујући доступне нове технологије и дигиталне алате, али и задржавање недигиталних услуга;
- сакупљање и анализа поузданих података и доказа о правима и доброти старијих особа.

Докази упућују да су старији људи били међу најтеже погођенима пандемијом COVID-19. Старије особе суочиле су се са већим ризиком него млађе старосне групе због веће присутности постојећих здравствених проблема код њих.

Пандемија је такође имала шире последице, будући да је утицала на добробит и права старијих особа. Стереотипи везани за године и изражавање дискриминације; рестриктивне мере засноване на старосној доби; тешкоће у приступу роби и услугама, укључујући и оне изазване дигиталном поделом између генерација; као и осећања изолованости и стреса угрозили су њихово право на достојанствен и независан живот, као и право учешћа, што су све права наведена у Повељи ЕУ о основним правима. Ови фактори такође су угрозили њихово право на равноправан третман и једнаке могућности, као што је наведено у Повељи и у Европском стубу социјалних права.

Са друге стране, разни актери предузели су мере у циљу олакшања утицаја пандемије на старије особе и заштите и помоћи у остваривању њихових права, такође и кроз употребу нових технологија и дигиталних алата. Штавише, шира дискусија о правима старијих особа и њиховом добробити добила је на замаху у 2020. години. Савет ЕУ усвојио је закључке којима се институције ЕУ и државе чланице позивају да користе приступ старењу заснован на правима, између осталог, и у својим стратегијама за излазак из пандемије. Савет ЕУ је даље нагласио потребу да се искористе могућности дигитализације за промоцију унапређење добробити старијих особа.

Неке државе чланице увеле су законске прописе и мере које угрожавају основно право на равноправан третман без обзира на сексуалну оријентацију. Друго истраживање Агенције FRA о LGBTI популацији и истраживања спроведена у неколико држава чланица показала су висок ниво дискриминације и узнемиравања према LGBTI+ особама широм ЕУ и приметан пад њихове прихваћености у друштву. Говор мржње против LGBTI+ особа у јавним обраћањима је посебно забрињавајућа појава, јер додатно подстиче дискриминацију.

Мере за сузбијање пандемије посебно су погодиле LGBTI+ особе, нарочито младе људе који живе код куће и који су се суочили са породичним насиљем због своје сексуалне оријентације и/или родног идентитета. У том погледу, заштита њихових права постала је још тежа.

У циљу решавања и побољшања ситуације LGBTIQ особа, Европска комисија је усвојила стратегију 2020-2025 за равноправност LGBTIQ особа. Она поставља низ циљаних активности око четири главна стуба фокусирана на борбу против дискриминације, осигурање безбедности, стварање инклузивних друштава и позивање на равноправност LGBTIQ особа широм света.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 3.3

Државама чланицама ЕУ се пружа подстицај да избегавају било какве радње које угрожавају основно право на равноправан третман без обзира на сексуалну оријентацију и родни идентитет и да наставе са усвајањем акционих планова у складу са стратегијом Комисије за равноправност LGBTIQ особа. Државе чланице ЕУ се подстичу да усвоје и примене законске прописе и мере како би обезбедиле да лезбејске, хомосексуалне, бисексуалне, трансродне и интерсексуалне особе у потпуности уживају своја основна права загарантована законом ЕУ и националним законом.

Државе чланице ЕУ треба да размотре расположиве доказе о дискриминацији, укључујући и податке из другог истраживања Агенције FRA о LGBTI популацији, како би идентификовале и на одговарајући начин решиле пропусте у заштити права. Такође треба да узму у обзир смернице наведене у стратегији за равноправност LGBTIQ особа. Конкретно, треба предузети мере за ефикасну борбу против говора мржње и злочина из мржње, као и за сузбијање штетног утицаја хомофобичних и трансфобичних изјава надлежних институција и државних званичника.

4

РАСИЗАМ, КСЕНОФОБИЈА И ПОВЕЗАНА НЕТОЛЕРАНЦИЈА

2020. година је била година изазова. Пандемија COVID-19 изнела је на површину и погоршала постојећи расизам, ксенофобију и повезану нетолеранцију. Здравствена криза се све више користила као изговор за напад на мањине, укључујући мигранте, људе имигрантског порекла и Роме, који су већ били изложени расној и етничкој дискриминацији, говору мржње и злочинима из мржње. Покрет Black Lives Matter (Животи црнаца су важни) покренуо је друштва широм планете да се позабаве питањем расизма и дискриминације од стране полицијских органа. Европска комисија усвојила је свој први акциони план против расизма, утврђујући конкретне мере за борбу против расизма и етничке дискриминације у ЕУ. Известан број држава чланица ЕУ предузео је кораке за развој националних акционих планова за борбу против расизма, као и друге мере против екстремизма, злочина из мржње и говора мржње.

Европска комисија усвојила је свој први акциони план против расизма, утврђујући конкретне мере за борбу против расизма и етничке дискриминације у ЕУ. Известан број држава чланица ЕУ предузео је кораке за развој националних акционих планова за борбу против расизма, као и друге мере против екстремизма, злочина из мржње и говора мржње.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 4.1

Државе чланице ЕУ треба у потпуности и исправно да пренесу и примене Оквирну одлуку о сузбијању расизма и ксенофобије како би криминализовале расистички злочин из мржње и говор мржње. У складу с тим, државе чланице ће предузети потребне мере како би обезбедиле да се расистички или ксенофобични мотив посматра као отежавајућа околност или да судови могу да узму такав мотив у обзир приликом одређивања казни.

Поред потпуног транспоновања и спровођења законских прописа ЕУ против злочина из мржње, државе чланице треба да уведу мере које подстичу жртве и сведоке да иступе и пријаве злочин из мржње. Државе чланице такође треба да јачају способност националних полицијских система да правилно идентификују и евидентирају злочин из мржње.

Оквирна одлука Савета о сузбијању расизма и ксенофобије (2008/913/ЈНА) утврђује заједнички кривичноправни приступ одређеним облицима расизма и ксенофобије који представљају говор мржње и злочин из мржње. Европска комисија покренула је поступке за утврђивање повреде одговорности против две државе чланице које нису у потпуности и исправно уврстиле Оквирну одлуку у државни закон.

Међународна тела за мониторинг на сличан начин су открила рупе у кривичном закону одређеног броја држава чланица у погледу говора мржње или криминализовања расне или ксенофобичне мотивације, што представља отежавајућу околност. У међувремену су Европски суд за људска права (ЕЦтПР) и виши државни судови ограничили позивање на слободу говора у циљу оправдавања говора мржње и подстицања мржње.

Током 2020. године расизам и екстремно десничарски ставови и даље су представљали озбиљне изазове широм ЕУ. Неколико људи је убијено приликом екстремистичких злочина и злочина мржње, што представља наставак тенденције из претходних година. Међународне и националне организације за људска права изразиле су забринутост због све веће учесталости говора мржње на интернету, усмереног против миграната и етничких мањина, а који често износе медији или политичке личности.

Етничке мањине, укључујући мигранте, све више трпе дискриминацију у различитим областима живота, а како откривају резултати истраживања, дискриминаторска перцепција и стереотипи су и даље присутни код шире јавности. По извештајима FRA и другим извештајима, ови трендови су се појачали са избијањем пандемије COVID-19.

Члан 21 Повеље ЕУ о основним правима забрањује сваку дискриминацију на основу етничког порекла и расе. Слично томе, Директива о расној једнакости (2000/43/ЕЗ) забрањује сваку дискриминацију на основу етничког порекла или расе у приступу образовању; запослењу; услугама, укључујући становање; као и социјалној заштити, укључујући здравствену заштиту. Известан број држава чланица ЕУ још правилно не спроводи одредбе директиве, показују извештаји Европске комисије и међународних тела за мониторинг људских права.

Комисија је наставила са поступцима за утврђивање повреде одговорности против држава чланица које су вршиле дискриминацију ромске деце у области образовања. У међувремену су међународне организације за људска права изразиле забринутост по питању независности тела за равноправност основаних на основу Директиве о расној једнакости.

Док неки облици етничког профилисања могу бити легални, дискриминишуће профилисање је у супротности са принципима Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације (ICERD) и других међународних стандарда, укључујући стандарде који су део Европске конвенције о људским правима (ECHR) и с њом повезане правне теорије ECtHR, као и Повеље ЕУ о основним правима. Члан 11 став (3) Директиве о полицији (2016/680) о аутоматизованом појединачном доношењу одлука забрањује „профилисање које за резултат има дискриминацију физичких лица на основу посебних категорија података о личности“. То обухвата податке који откривају расу или етничко порекло и верска уверења, као и генетске и биометријске податке.

Дискриминаторско профилисање на основу етничке припадности и даље постоји у ЕУ, као што је наведено у претходним извештајима о основним правима, и како потврђују истраживања и извештаји међународних тела за мониторинг. Неке земље су пријавиле несразмерну примену ограничења повезаних са пандемијом COVID-19 у односу на мањинске етничке групе. Дискусије о спречавању и сузбијању полицијског расизма, подстакнуте случајевима широм ЕУ и покретом Black Lives Matter, покренуле су развој догађаја, како на нивоу ЕУ, тако и на националном нивоу.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 4.2

Државе чланице ЕУ треба у знатној мери да побољшају ефикасност својих мера и институционалних уредби у циљу потпуне и правилне примене Директиве о расној једнакости. Конкретно, државе чланице треба да ојачају независност тела за равноправност. Такође треба да обезбеде да таква тела имају одговарајући мандат и ресурсе за ефикасно испуњавање задатака који су им поверени у складу са законским прописима ЕУ против дискриминације.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 4.3

Државе чланице ЕУ треба да усвоје неопходне мере за спречавање и искорењивање дискриминишућих ставова међу полицијским службеницима. То се може постићи проценом постојећих мера заштите против институционалних облика дискриминације, укључујући јасне изјаве о мисијама, снажне системе анализе учинка у погледу спречавања институционалне дискриминације, као и инклузивне и ефикасне независне механизме подношења жалби.

Полицијски органи треба да издају конкретне, практичне и применљиве смернице против дискриминишућег етничког профилисања од стране припадника полиције током вршења своје дужности. Ове смернице треба да буду укључене у стандардну процедуру рада и правилнике понашања и треба их редовно саопштавати полицијским службеницима на првој линији.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 4.4

Државе чланице ЕУ се подстичу да сачине јасне националне акционе планове за борбу против расизма, расне дискриминације, антисемитизма, ксенофобије и са њима повезане нетолеранције. Примена таквих планова би државама чланицама ЕУ обезбедила ефикасан оквир за испуњавање обавеза које имају у складу са Директивом о расној једнакости и Оквирном одлуком о сузбијању расизма и ксенофобије.

У складу са акционим планом ЕУ за борбу против расизма, државе чланице ЕУ треба да размотре стварање државних планова на начин који подразумева учешће, који би укључио регионалне и локалне власти, тела за равноправност и цивилно друштво. Штавише, утицај и ефикасност предузетих активности треба оцењивати редовно и на транспарентан начин, према испуњености јасних циљева и рокова, уз информисаност на основу доказа и показатеља учинка.

Током 2020. године ЕУ је уложила више труда у борбу против расизма. Европска комисија је усвојила свој први акциони план ЕУ за борбу против расизма, за период 2020-2025. Такође се позабавила темама расизма, злостављања и насиља мотивисаног предрасудама, као и заштитом и подршком жртвама злочина из мржње у бројним другим стратешким инструментима, укључујући стратегију ЕУ о правима жртава за период 2020-2025, као и нови стратешки оквир ЕУ за ромску популацију.

Скоро 20 година након Светске конференције УН посвећене расизму која је позвала земље да сачине и разраде националне акционе планове против расизма, Европска комисија је подстакла све државе чланице ЕУ да до краја 2022. године сачине и усвоје националне акционе планове против расизма и расне дискриминације. Током 2020. године, бројне државе чланице предузеле су кораке ка састављању националних планова за борбу против расизма, ксенофобије и нетолеранције.

Међутим, међународна тела за мониторинг изразила су забринутост због недостатака у концепцији таквих националних акционих планова, напомињући да би ти недостаци могли негативно да утичу на њихову примену, утицај и надгледање. Неки од тих планова не обрађују питање расизма на свеобухватан начин; многим недостaje прецизност у дефинисању конкретних корака; а постоји и мањак средстава за постизање циљева, као и мерила и индикатора за мерење напретка.

5

РАВНОПРАВНОСТ И ИНКЛУЗИЈА РОМСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ

Први Оквир ЕУ о националним стратегијама за интеграцију Рома окончан је 2020. године, а нови 10-годишњи стратешки оквир започет је усред пандемије COVID-19. Први оквир донео је мало свеукупног напретка. Процене показују одређени напредак у образовању и смањењу сиромаштва, али никакав напредак, па чак и погоршање, у областима од суштинске важности као што су запослење, здравствена заштита и становање. Нови Стратешки оквир ЕУ за равноправност, инклузију и учешће Рома поставља амбициозне циљеве у седам кључних области: недискриминацији, инклузији, учешћу, образовању, запослењу, здрављу и становању. Такође успоставља јачи оквир за надзор, уз низ мерљивих циљева ради праћења напретка. У међувремену, пандемија је непропорционално погодила заједницу Рома и номада, појачавајући неједнакости и, у неким земљама, подстичући антициганизам и предрасуде против Рома.

Члан 21 Повеље ЕУ о основним правима забрањује дискриминацију на основу етничког или социјалног порекла или припадности националној мањини. Током претходних 20 година, Директива о расној једнакости (2000/43/ЕЗ) промовисала је равноправан третман и бранила посредну и непосредну дискриминацију, укључујући злостављање на основу расног или етничког порекла, у областима као што су запослење, образовање, социјална заштита и погодности, здравствена заштита, или приступ роби и услугама, укључујући становање.

Међутим, антициганизам као значајна препрека за напредак у инклузији Рома дубоко је укореењен. Скоро половина становника ЕУ (46%) би се осећала непријатно да за комшије има Роме или номаде, како показује Истраживање FRA о основним правима из 2019. године, које је обухватило општу популацију. Пандемија COVID-19, која је несразмерно погодила ромску и номадску заједницу, појачала је неједнакости и, у неким земљама, додатно подстакла антициганизам и предрасуде против Рома.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 5.1

Ослањајући се на лекције научене током пандемије COVID-19, државе чланице ЕУ треба да осигурају интеграцију борбе против дискриминације и антициганизма у све политике својих националних стратегија по питању Рома. Те стратегије треба да обухвате циљане мере за борбу против антициганизма и дискриминације према Ромима и номадима.

Те мере треба осмислити и применити заједно са ромским заједницама и њиховим представницима у циљу промовисања позитивних наратива о Ромима и номадима, уз јачање свести о њиховој историјској дискриминацији, сегрегацији и прогону.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 5.2

Државе чланице ЕУ треба да примене координисане мере да обезбеде да деца Рома и номада која су искључена из друштва и маргинализована имају приступ средствима за учење на даљину. Све образовне мере треба да обухвате циљане активности прилагођене специфичним потребама различитих група Рома и номада, ослањајући се посебно на позитивно искуство са ромским асистентима у настави и медијаторима. Државе чланице треба да размотре подстицање регрутовања, обуке и ангажовања више медијатора ромске популације и наставника ромског порекла. Такође треба да обезбеде одрживост циљаних мера и добру финансијску потпору за њих, уз употребу средстава ЕУ као и других могућности финансирања мера усмерених на Роме и финансирања структуралних реформи за инклузивно образовање.

У члан 14 Повеље ЕУ о основним правима унето је право на образовање. Европски стуб социјалних права наглашава да свако има право на висококвалитетно и инклузивно образовање (Поглавље 1, принцип 1). Најновији подаци показују да широм ЕУ, укључујући западне државе чланице, већина младих Рома и номада рано напушта школовање или обуку. Упркос мањем напретку током последње деценије, између Рома и опште популације и даље постоји значајан јаз у образовању.

Штавише, према налазима агенције FRA и другим налазима, Ромима и номадима који живе у издвојеним и маргинализованим срединама често недостаје одговарајућа информациона опрема и/или приступ интернету. Стална неједнакост и недостатак успешних политика за обезбеђење основне инфраструктуре и услуга повећавају јаз између Рома и номада са једне и опште популације са друге стране. То такође утиче на могућност да ромска деца имају равноправан приступ образовању. Пандемија COVID-19 довела је до тога да оваква реалност постане веома видљива. Истраживање FRA такође показује да неке редовне мере нису постале приступачне Ромима и номадима.

Нови Стратешки оквир ЕУ за једнакост, инклузију и учешће Рома је део свеукупних политичких смерница ЕУ за стварање Уније једнакости. Овај оквир доприноси Акционом плану ЕУ против расизма 2020-2025. и примени принципа Европског стуба социјалних права и Циљева УН за одрживи развој.

Претходни Оквир ЕУ за националне стратегије интеграције Рома, који је имао за циљ премошћавање јаза између Рома и опште популације, до 2020. године није остварио своје амбициозне циљеве у области образовања, запошљавања, здравствене заштите и становања. Према подацима агенције FRA, државе чланице постигле су само мали напредак у неким областима образовања и смањења сиромаштва, а никакав напредак, или је чак дошло до погоршања услова, у области запошљавања, становања и здравствене заштите.

На основу процене претходног оквира, Европска комисија је препознала хитну потребу да обнови и унапреди посвећеност једнакости Рома, њиховој инклузији и учешћу, како на европском, тако и на националном нивоу. Нови стратешки оквир поставља седам циљева и са њима повезаних циљних тачака које треба достићи до 2030. године, с нагласком на борбу против антициганизма и дискриминације и на промовисање потпуног учешћа и инклузије Рома, кроз комбинацију редовних и циљаних политика.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 5.3

Државе чланице ЕУ треба да као приоритет одреде примену новог Стратешког оквира ЕУ за Роме. У својим националним плановима треба да дефинишу амбициозне циљеве и мете, којима се узимају у обзир лекције научене из претходног оквира ЕУ и процене националних стратегија, као и лекције научене из пандемије COVID-19. Помоћу ефикасних система мониторинга треба проценити напредак, и то мерењем утицаја како редовних тако и циљаних мера социјалне инклузије Рома и номада, као и проценом ефикасности употребе националних фондова и фондова ЕУ.

Националне стратегије за Роме треба да обухвате конкретне напомене о значају учешћа Рома и номада у осмишљавању, процењивању и мониторингу мера и поступака примене.

6

АЗИЛ, ВИЗЕ, МИГРАЦИЈА, ГРАНИЦЕ И ИНТЕГРАЦИЈА

Поштовање основних права на границама остаје један од највећих изазова када је реч о поштовању људских права у ЕУ. Наставили су се смртни случајеви на мору, кашњења у пружању сигурне луке спашеним мигрантима и претње усмерене против хуманитарних бродова за спасавање. Наставиле су се и тврдње о одвраћању чамаца са мигрантима и насиљу. Европска комисија представила је нови Пакт о миграцијама и азилу, односно пакет са обавезујућим законским предлозима и законски необавезујућим документима који ставља јачи нагласак на процедуре на границама и предлаже нове облике солидарности. У међувремену су процедуре везане за азил прилагођене рестрикцијама изазваним пандемијом COVID-19. ЕУ је постигла напредак у успостављању својих комплексних информационих система (ИТ) и почела да истражује употребу вештачке интелигенције у области контроле граница и управљања миграцијама. Након Брексита, на држављане Уједињеног Краљевства почела су да се примењују нова правила.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 6.1

Државе чланице ЕУ треба одмах и ефикасно да истраже све тврдње о одвраћању са граница и лошем третману на границама и да повећају транспарентност предузетих мера.

Државе чланице треба да успоставе ефикасне и независне механизме надзора на границама. Како би се гарантовало потпуније поштовање основних права, овим механизмима такође треба да буде обухваћено надгледање активности надзора граница, а не само процедура прегледа пре уласка, како предлаже Пакт о миграцијама и азилу.

Током 2020. године су општепризнате организације за људска права пријавиле наводе појединаца о незаконитом враћању са копнених и морских граница, уз повремено полицијско насиље. Члан 78 став (1) ТФЕУ и чланови 18 и 19 Повеље ЕУ о основним правима забрањују *протеривање* – тј. враћање појединца у ситуацију ризика од прогона или озбиљне опасности – и колективно протеривање. Члан 7 Уредбе (ЕУ) 2019/1896 о европској граничној и обалској стражи, и члан 4 Закона о шенгенским границама захтевају да управљање границама буде у складу са основним правима. У свом Пакту о миграцијама и азилу, Европска комисија је предложила нове прописе ЕУ за надзор поштовања основних права на границама.

Мигранти ухваћени приликом незаконитог преласка унутрашње границе ЕУ не буду редовно саслушани пре него што их врате у суседну државу чланицу ЕУ. Такође не добију систематско обавештење о одлуци да буду враћени у другу државу чланицу ЕУ.

У складу са општим принципом права ЕУ, свака одлука која се тиче неке особе мора се донети за сваки појединачни случај, а лица имају право да буду саслушана. Ови принципи представљају важне мере заштите које појединцима омогућавају да покрену питања која би могла да спрече њихово враћање и да искористе своје право на ефикасан правни лек према члану 47 Повеље.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 6.2

Државе чланице ЕУ треба да успоставе и примене процедуре које гарантују да ће особе бити саслушане пре враћања у суседну државу чланицу ЕУ и да ће им донета одлука бити званично саопштена.

Законодавни предлози у оквиру Пакта о миграцијама и азилу снажније се фокусирају на граничне процедуре, а предлажу и нове механизме солидарности. Граничне процедуре могу довести до тога да тражиоци азила буду смештени у објекте на самој граници или близу ње, што су често удаљене локације на којима може да буде тешко испунити стандарде за прихват људи или применити мере заштите за спречавање произвољног лишавања слободe, које налажу Директива о условима прихвата (2013/33/EU) и Директива о враћању (2008/115/E3). То би могло да резултује третманом који можда неће бити у складу са правом на људско достојанство, гарантовано чланом 1 Повеље.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 6.3

Приликом примене циљева Пакта о миграцијама и азилу, државе чланице ЕУ треба да обезбеде да услови боравка у објектима првог прихвата на границама буду адекватни, као и да обезбеђују потпуно поштовање права на слободу и других основних права наведених у Повељи ЕУ о основним правима. Треба да постоји редован надзор и превентивне мере у циљу спречавања продужених боравака.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 6.4

Институције ЕУ, агенције и државе чланице ЕУ треба да обаве свеобухватну процену утицаја који на основна права има било каква употреба вештачке интелигенције на пољу унутрашњих послова, укључујући азил, визе, имиграцију и границе. Употребу вештачке интелигенције треба да прате строги, ефикасни и независни механизми надгледања.

ЕУ и њене државе чланице истражују употребу вештачке интелигенције ради побољшаног доношења одлука у оквиру унутрашњих послова, укључујући азил, границе и имиграцију. Алати засновани на вештачкој интелигенцији могу да утичу на различита основна права. То се дешава, на пример, због пристрасности у дизајну алгоритма или недостатка транспарентности у погледу коришћених података, што дотичној особи отежава да оповргне резултате добијене помоћу таквих алата.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 6.5

Институције и агенције ЕУ, као и државе чланице ЕУ треба да наставе са подизањем свести о мерама заштите основних права у оквиру комплексних информационих система ЕУ и њихове међусобне операбилности. Власти задужене за заштиту података треба да имају одговарајуће ресурсе за пружање подршке људима који желе да остваре своје право приступа, исправка и брисања својих података.

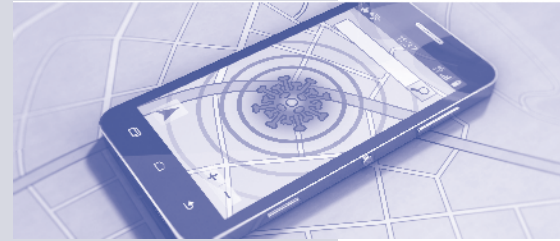
ЕУ је успоставила шест комплексних информационих система (ИТ) како би подржала државе чланице у управљању миграцијама, азилом и границама, побољшала сарадњу на пољу правосуђа и ојачала унутрашњу безбедност. Три система су оперативна: Систем за поређење отисака прстију тражилаца азила (Eurodac), Визни информациони систем (VIS), и Шенгенски информациони систем (SIS). Постоје још три система који су у развоју: Систем уласка/изласка (EES), Европски систем за информације о путовањима и њиховом одобрењу (ETIAS) и Европски информациони систем кривичне евиденције за држављане трећих земаља (ECRIS-TCN).

Правни инструменти на основу којих се успостављају такви ИТ системи и њихова међусобна операбилност садрже неколико мера заштите основних права наведених у Повељи, као што је заштита података о личности (члан 8), недискриминација (члан 21) и права детета (члан 24). Међутим, ове мере заштите су и даље мало познате.

7

ИНФОРМАЦИОНО ДРУШТВО, ПРИВАТНОСТ И ЗАШТИТА ПОДАТАКА

Пандемија COVID-19 је 2020. године подстакла развој и примену иновативних технологија, укључујући вештачку интелигенцију, како би се супротставила њеном ширењу. Упоредо са тим, стална употреба технологија вештачке интелигенције проузроковала је забринутост по питању права на заштиту података и на приватност (поред других права, као што је право на недискриминацију). ЕУ и међународне организације брзо су одговориле наглашавајући чињеницу постојања важећих стандарда за заштиту података. У исто време, ЕУ је наставила са радом на регулисању употребе вештачке интелигенције. ЕУ је објавила белу књигу и пропратни извештај којима се признаје улога основних права – заједно са етичким оквирима – у обезбеђивању употребе вештачке интелигенције уз поштовање права. Институције ЕУ и државе чланице ЕУ такође су додатно развиле политике и законе који утичу на приватност и заштиту података, у областима од задржавања података и надзора над истима, па све до борбе против материјала који приказује сексуално злостављање деце.

Пандемија COVID-19 подстакла је људе да користе дигиталне податке и нове технологије да ограниче ширење вируса и ублаже његов негативан утицај на друштво. Почев од апликација за тражење контаката и праћење близине контаката, до софтвера за одржавање телеконференција или употребе алгоритама у образовању, интензивно прикупљање и обрада података о личности довели су до ризика по основна права на заштиту података и поштовање приватног живота.

Догађаји у овој години истакли су да је током кризних времена од кључног значаја успостављање ефикасне и одговарајуће равнотеже како би се обезбедило да мере заштите здравља не погађају основна права на непотребан и несразмеран начин.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 7.1

Државе чланице ЕУ треба да обезбеде да ниједна мера, политика или законска иницијатива која се предузме у време кризе, као што је пандемија, не омета у несразмерном степену права на заштиту података и на поштовање приватног живота. Конкретно, државе чланице ЕУ треба да обезбеде примену члана 8 Повеље ЕУ о основним правима, као и примену начела правичности, смањења количине података и ограничења намене, како се наводи у члану 5 Опште уредбе о заштити података (GDPR).

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 7.2

Државе чланице ЕУ треба да обезбеде довољно људских, техничких и финансијских ресурса који ће националним надзорним органима за заштиту података омогућити да на ефикасан начин остваре свој мандат. Ради процене адекватности ресурса, државе чланице треба да подрже независне и објективне процене обима посла националних надзорних органа за заштиту података.

Као наставак тренда који је FRA утврдила у свом *Извештају о стању основних људских права 2020. године*, обим посла надлежних органа за надзор заштите података остао је изузетно захтеван. Већина држава чланица и даље је имала велики број истрага и жалби. Паралелно с тим, непотпуно усклађивање процедура и кључних концепата, на којима почива поступак сарадње на пољу прекограничних спорова, спречило је брзо решавање ових спорова.

У 2020. години било је знакова напретка, како на националном нивоу (у погледу повећања финансијских и људских ресурса), тако и на међународном нивоу (у погледу усклађивања недостатака). Међутим, и даље има места за побољшање. Јак правни оквир ЕУ за заштиту података биће делотворан само када су сви актери довољно опремљени да одговоре брзо и ефикасно на све захтеве.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 7.3

Институције ЕУ и државе чланице ЕУ треба да осигурају да сви регулаторни напори у борби против криминалних активности садрже неопходне заштитне мере које гарантују поштовање принципа законитости, неопходности и пропорционалности. Такође треба да обезбеде ефикасан надзор и приступ механизмима правних лекова. У том контексту, институције ЕУ и државе чланице ЕУ треба у потпуности да узму у обзир меродавну судску праксу Суда правде Европске уније.

С обзиром да су се терористичке претње и криминалне радње дешавале током читаве 2020. године, институције ЕУ и њене државе чланице затражиле су хитно усвајање мера које омогућавају употребу доступних података и технологија у сврху борбе против криминала. Технологија рударења података коришћена је на различите начине за борбу против материјала на интернету који приказује сексуално злостављање деце, за подршку кривичним истрагама, за повећање надзора и за борбу против незаконитог садржаја на интернету.

Међутим, институционална тела и цивилно друштво често су доводили у питање неопходност и пропорционалност таквих мера, како на националном, тако и на нивоу ЕУ. Иако мере безбедности имају легитимне циљеве, не би требало да се користе као изговор за смањење стандарда основних права.

Пандемија није зауставила рад на стратегијама, правним иницијативама и политикама усмереним на подстицање или регулисање употребе вештачке интелигенције. Управо супротно: криза је подстакла организације да усвоје брзе мере којима се подржава употреба вештачке интелигенције, која је такође промовисана као један од алата за борбу против пандемије. И Европска унија и њене државе чланице су током читаве 2020. године веома активно развијале разне стратегије развоја вештачке интелигенције и нове правне инструменте.

Међутим, како је FRA већ означила у свом *Извештају о стању основних људских права 2019.* и *Извештају о стању основних људских права 2020.*, многе стратегије развоја вештачке интелигенције наклоњене су позивању на „етику“ и само помињу потребу заштите основних права, без прецизирања детаљног приступа заснованог на правима. Па ипак, како је наглашено у извештају Агенције о вештачкој интелигенцији и основним правима, употреба вештачке интелигенције може да има далекосежан утицај на основна права људи. Стога основна права морају бити чврсто уграђена у све будуће законске прописе.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 7.4

Институције ЕУ и државе чланице ЕУ треба да обезбеде да сви будући правни и политички инструменти на нивоу ЕУ или на националном нивоу, а који се односе на вештачку интелигенцију, буду утемељени на поштовању основних права. Да би то постигле, треба да уведу јаке правне мере заштите, да промовишу процене утицаја на основна права и да обезбеде независан надзор и приступ ефикасним правним лековима.

Државе чланице ЕУ треба да обезбеде да ванредне околности, као што је пандемија, не смањују ниво заштите основних права приликом употребе технологија повезаних са вештачком интелигенцијом.

8

ПРАВА ДЕТЕТА

Током 2020. године, пандемија COVID-19 изложила је досад незабележеном оптерећењу децу и породице широм ЕУ, а посебно оне који су већ били у лошем економском или социјалном положају. Упркос напорима држава чланица, образовање на даљину представљало је изазов за децу која немају рачунаре или приступ интернету, или која живе у претрпаним домаћинствима. Над њима се такође надвила претња злостављања у породици. Деца су такође подносила мањи број захтева за азил, али услови у прихватним центрима за њих и даље су били неадекватни у неколико држава чланица. Десет држава чланица примило је 573 деце без пратње и 771 дете из породица које су биле пресељене из „жаришних тачака“ у Грчкој. Већина држава чланица уврстила је у свој национални закон Директиву о процедуралним заштитним мерама за децу која су осумњичена или оптужена у кривичном поступку. Међутим, и даље остају отворени поступци за утврђивање повреде одговорности против седам држава чланица. Европска комисија покренула је опсежне консултације о стратегији ЕУ о правима детета, коју планира да усвоји 2021. године.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 8.1

Приликом припрема за покретање иницијатива у оквиру Гаранције ЕУ за дете, Европска комисија треба да размотри утицај вируса COVID-19. У оквиру Гаранције треба одредити циљане иницијативе и доделити довољно средстава за заштиту најрањивије деце, посебно у области образовања, смештаја, здравствене и социјалне заштите.

Државе чланице ЕУ треба да наставе са својим напорима да свој деци, а посебно оној најрањивијој, обезбеде приступ школовању под једнаким условима, као и заштиту од насиља. Државе чланице треба да осигурају да економске мере подршке породицама са децом доносе одрживу корист и да буду доступне најрањивијим породицама, као што су ромске и мигрантске породице. На пример, државе чланице треба да процене потребу разматрања прага за приступање редовним социјалним давањима за породице са ниским примањима.

У циљу развоја политика заснованих на доказима, државе чланице и Европска комисија треба да сакупљају податке процењујући искуства и мишљења саме деце о утицају пандемије на њихову физичку и менталну добробит.

Пандемија COVID-19 имала је снажан утицај на добробит деце у Европи. Губитак породичног прихода, затварање школа и појачано насиље код куће и на интернету изазвали су забринутост по питању права према Члановима 3, 14 и 24 Повеље ЕУ о основним правима. Државе чланице обезбедиле су породицама одређени број пакета економске помоћи како би им надокнадиле губитак прихода. Међутим, ограничени износ и трајање пружања помоћи отварају питања о дугорочној користи и одрживости таквих финансијских пакета.

Прелаз на школовање од куће није био исти за све породице. Нека деца нису у потпуности могла да учествују у школским рутинама, јер нису имала приступ уређајима са интернетом или мирном простору за учење. Остали су изгубили право на бесплатан ручак у школи. Током затварања школа и за време карантина, дужи периоди времена проведеног код куће имали су за резултат повећан број пријављених случајева насиља над децом, као и случајева сексуалне експлоатације деце преко интернета.

Наставиле су се припреме за Гаранцију ЕУ за дете. Као шема коју захтева Европски парламент, Гаранција ЕУ за дете има за циљ да свој деци обезбеди једнак приступ основним услугама, са нагласком на здравствену заштиту, образовање, образовање и негу у раном детињству, пристојан смештај и одговарајућу исхрану. Очекује се

да Гаранција ЕУ за дете буде усвојена 2021. године.

Деца која стижу у Европу имају право на заштиту према члану 24 Повеље ЕУ о основним правима и на одговарајуће услове прихвата према Директиви о условима прихвата. Ова директива захтева од држава чланица да процене потребе прихвата деце и да им, између осталог, обезбеде приступ образовању и одговарајућем животном стандарду. Међутим, у свакодневној пракси, услови прихвата проузрокују озбиљну забринутост у неким државама чланицама, имајући у виду претрпане центре, неодговарајућу хигијену или недостатак прихватних центара погодних за прихват деце.

Деца у оквиру породица и деца без пратње настављају да се суочавају са задржавањем. Иако закон ЕУ не забрањује административно задржавање деце у контексту миграција, деца без докумената и деца која траже азил или су у поступку повратка не би требало да буду лишена слободе. Задржавање деце треба да се схвати само као изузетак и крајње средство.

Европска комисија је покренула Пакт о миграцијама и азилу, којим се предлаже сет механизма солидарности за тренутке великог притиска, укључујући премештање. Заједнички напори Европске комисије, грчких власти и десет држава чланица омогућили су премештање из жаришних тачака у Грчкој 573 деце без пратње и 771 детета у оквиру породица.

У међувремену, још увек се око 1.000 деце налази у небезбедном смештају у Грчкој. Њих око 100 живи у жаришним тачкама.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 8.2

Европска комисија и државе чланице ЕУ треба да појачају напоре да преселе децу без пратње и другу рањиву децу која тренутно живе у државама чланицама у којима се сусрећу са неодговарајућим условима прихвата. Државе чланице треба да узму у обзир постојећу добру праксу у пресељавању деце како би обезбедиле да се цео поступак пресељења одвија у најбољем интересу деце.

Државе чланице треба да уложе све напоре да обезбеде заштиту деце и услове прихвата који задовољавају барем минималне стандарде достојанственог живота, као и објекте погодне за смештај деце, као што прописује Директива о условима прихвата.

Државе чланице треба да развију поуздане и ефикасне системе који ће допринети томе да задржавање деце у притвору у сврху азила или враћања у своју земљу буде непотребно.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 8.3

Државе чланице ЕУ треба да појачају своје напоре за примену Директиве о процедуралним заштитним мерама (2016/800/EU) у свакодневној пракси стручних лица. То би могле да ураде обезбеђењем обука и стручних смерница свим стручним лицима, укључујући полицајце, судије, адвокате и тужиоце.

Европска комисија би могла да пружи додатну подршку државама чланицама – на пример путем смерница о томе како да уврсте и примењују директиву, и тако што ће државама чланицама олакшати међусобну размену практичних искустава.

Члан 49 Повеље ЕУ о основним правима гарантује важне мере заштите за случај претпоставке невиности и права на одбрану. Члан 24 наводи да је најбољи интерес детета од првенствене важности. Директива о процедуралним заштитним мерама за децу која су осумњичена или оптужена у кривичном поступку (2016/800/EU) дефинише и шире обрађује ове тачке. Ова директива захтева од држава чланица да одмах обавесте децу и њихове родитеље о њиховим правима у случају када су деца осумњичена или оптужена у кривичном поступку, да обезбеде адвоката који ће помагати детету и да процене појединачну ситуацију сваког детета.

До краја 2020. године већина држава чланица је унела измене и допуне у своје националне законе ради увођења ове директиве. Рок за то био је 11. јун 2019. Међутим, поступци за утврђивање повреде одговорности покренути против седам држава чланица 2019. године остали су отворени на крају 2020.

9

ПРИСТУП ПРАВДИ

На нивоу ЕУ, 2020. година је донела значајне иновације у политичким и институционалним оквирима у области права жртава. Европска комисија је одредила координатора за права жртава, усвојила је своју прву стратегију о правима жртава за период 2020–2025. и успоставила је платформу за права жртава. На националном нивоу, пандемија вируса COVID-19 је у великој мери диктирала развој догађаја. Скренула је пажњу на насиље у породици и на потешкоће у обезбеђивању приступа правди у време строго ограниченог кретања и јавног живота. У међувремену, изазови у погледу независности судства су и даље присутни у неколико држава чланица. Комисија је објавила свој први извештај о владавини права у 2020. години, а Европски савет је усвојио Уредбу о општем режиму условљавања за заштиту буџета Уније.

Жртве злочина против појединца имају права на признавање и правду како је предвиђено чланом 47 Повеље ЕУ о основним правима. Европска комисија је 2020. створила оквир за даљи развој ових права и приближавање циљу њиховог потпуног признавања и примене. Надовезујући се на Директиву о правима жртава, именовала је координатора за права жртава, усвојила прву стратегију ЕУ о правима жртава и успоставила Платформу за права жртава. Међутим, успех стратегије ће у значајној мери зависити о посвећености држава чланица њеној примени.

Стратегија идентификује кључне приоритете, укључујући подршку жртвама у пријављивању злочина, унапређење подршке и заштите рањивих категорија жртава, олакшан приступ жртава накнади и јачање сарадње и координације међу свим релевантним заинтересованим странама. У свим овим аспектима, организације за подршку жртвама играју пресудну улогу. Према томе, да би стратегија функционисала, од кључне важности је спремност држава чланица да процене и по потреби унапреде и ојачају постојеће структуре подршке.

У 2020. неколико држава чланица ЕУ (укључујући Бугарску, Естонију и Литванију), као и Србија, успоставиле су или ојачале структуре организација за подршку жртвама.

Међутим, изазови су и даље присутни. Они укључују, на пример, изазове у пружању информација жртвама о њиховим правима; давању практичних савета и пружању подршке жртвама у коришћењу њихових права; и изазове са којима се суочавају службе за подршку жртвама које информишу жртве о њиховој улози у кривичном поступку и које им пружају релевантну подршку, у складу са чланом 9 став (1) тачка (а) Директиве о правима жртава.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 9.1

Државе чланице ЕУ морају да интензивирају своју посвећеност потпуној и правилној примени Директиве о правима жртава. Такође би требало да додатно развијају права жртава злочина у складу са стратегијом Европске комисије о правима жртава.

Државе чланице треба да предузму ефикасне мере како би помогле у остваривању права свих жртава на свеобухватне услуге подршке, укључујући информације, савете и подршку од значаја за права жртава и њихову одговарајућу улогу у кривичном поступку.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 9.2

Државе чланице ЕУ које још нису ратификовале Конвенцију Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција) подстичу се да то учине.

Агенција за основна права подстиче државе чланице да се позабаве пропустима у националном законодавству који се тичу заштите жена жртава насиља, између осталог, пружањем смерница полицији у њиховом задатку интервенисања у случајевима партнерског насиља, као и да усвоје мере које осигуравају тренутну и снажну заштиту жена од поновљене виктимизације и одмазде.

Истанбулска конвенција Савета Европе не само да дефинише стандарде, већ кроз рад свог надзорног тела (GREVIO) такође покреће и усмерава развој права жена на заштиту од родно заснованог насиља и на признавање и правду у случају да постану жртве. Међутим, до краја 2020. године, Бугарска, Чешка, Мађарска, Летонија, Литванија и Словачка још нису ратификовале Конвенцију.

Поред тога, још се чека приступање ЕУ Конвенцији. На захтев Европског парламента, Суд правде Европске уније (СЈЕУ) је радио на утврђивању става да ли је потписивање и усвајање Конвенције компатибилно са уговорима ЕУ. Мишљење Суда се очекује у другом кварталу 2021.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 9.3

ЕУ и њене државе чланице се подстичу да наставе са јачањем својих напора и сарадње на одржавању и јачању независности судства као кључне компоненте владавине права.

Поред тога, дотичне државе чланице треба да предузму хитне мере како би се у потпуности испоштовале релевантне пресуде Суда правде Европске уније (СЈЕУ). Државе чланице се такође подстичу да одмах реагују на препоруке, попут оних које Европска комисија издаје у свом механизму владавине права.

Независно судство је камен темељац владавине права и приступа правди (члан 19 Уговора о оснивању Европске уније (ТЕУ), члан 67 став (4) Уговора о функционисању Европске уније (ТФЕУ), и члан 47 Повеље ЕУ о основним правима). Изазови у области правосуђа и даље постоје у неколико држава чланица ЕУ, посебно у погледу независности судства. Европска комисија објавила је 2020. године свој први годишњи извештај о владавини права. Питање правосудних система и њихове независности било је једна од четири главне области обухваћене извештајем.

У овој години је усвојена и Уредба о општем режиму условљавања за заштиту буџета Уније. У њој се изричито помиње корупција и угрожавање независности судства као неки од показатеља кршења владавине права.

10

НАПРЕДАК У ПРИМЕЊИВАЊУ КОНВЕНЦИЈЕ О ПРАВИМА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Европска комисија је у 2020. започела развој нове стратегије за особе са инвалидитетом и иницирала процес консултација који се наставио током целе године. Лансирање нове стратегије се планира у првом кварталу 2021. године. Европски парламент и Савет постигли су политички договор о новој Уредби о заједничким одредбама која уређује фондове ЕУ, а која покрива права особа са инвалидитетом. У међувремену, пандемија вируса COVID-19 ставила је на пробу обавезу ЕУ и њених држава чланица да се придржавају Конвенције о правима особа са инвалидитетом (CRPD). Државе чланице увеле су широк спектар мера које су значајно утицале на права особа са инвалидитетом. Особе са инвалидитетом и организације које их заступају, као и структуре успостављене у оквиру CRPD да би их заштитиле, предузеле су мере како би осигурале усклађеност ових мера са Конвенцијом. Уопштено, пандемија је подвукла важност укључивања особа са инвалидитетом и организација које их заступају у ситуацијама ризика, као и вредност јаких националних структура за примену CRPD .

Владе су предузеле широк спектар мера за сузбијање ширења коронавируса. Неке од ових мера нису у потпуности узеле у обзир права особа са инвалидитетом према Конвенцији о правима особа са инвалидитетом, посебно одредбе члана 4 (обавеза да се обезбеде и промовишу права особа са инвалидитетом) и члана 11 (ситуације ризика и хуманитарне кризе), или Повеље ЕУ о основним правима, посебно члана 21 (недискриминација) и члана 26 (интегрисање особа са инвалидитетом). Неке забране посета биле су претеране, особе са инвалидитетом нису могле да похађају школе или су имале премало изузећа од правила ношења маски или социјалног дистанцирања.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 10.1

У складу са Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом (CRPD), требало би да државе чланице ЕУ, као део својих провера законодавних и извршних мера за управљање ситуацијама ризика (попут пандемије вируса COVID-19), размотре утицај таквих мера на права особа са инвалидитетом и да предузму кораке како би се избегли било какви негативни утицаји. Мере за ублажавање ситуација ризика које могу директно или индиректно да утичу на права особа са инвалидитетом требало би да буду предвиђене законом, недискриминаторске и пропорционалне легитимном циљу коме се тежи. У складу са CRPD и Повељом ЕУ о основним правима, државе чланице треба у потпуности да укључе особе са инвалидитетом и организације које их заступају, као и национална надзорна тела основана у складу са чланом 33 CRPD, у планирање и праћење тих мера.

Институције ЕУ и државе чланице ЕУ могле би да подрже ове провере тиме што ће олакшати размену добре праксе, посебно између националних парламената.

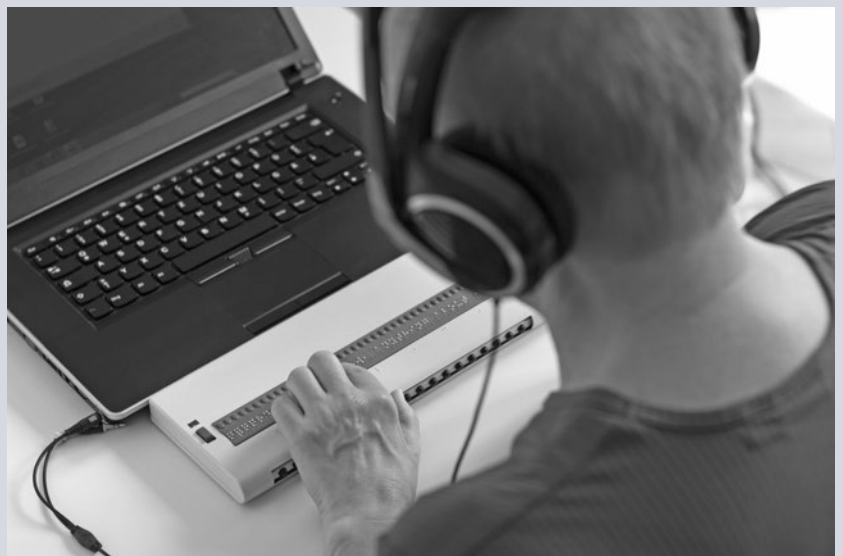
Мере затварања такође су изазвале проблеме на плану дистрибуције хране и медицинских средстава и средстава за чишћење особама са инвалидитетом. Смернице за тријажу нису биле у складу са CRPD стандардима и могле су довести до ускраћивања спасоносне интензивне неге особама са инвалидитетом које су имале сличне шансе за преживљавање као особе без инвалидитета. Поред тога, затварање је често имало већи негативан утицај на менталну и физичку добробит особа са инвалидитетом. Њихове специфичне потребе су често биле занемарене.

Недостајала је одговарајућа комуникација са особама са инвалидитетом, као и информације за њих о мерама предузетим за сузбијање пандемије, посебно у њеним раним фазама, а те особе су и ретко учествовале у планирању таквих мера. Неке државе чланице ЕУ радиле су на томе да осигурају веће укључивање особа са инвалидитетом у планирање и надзор таквих мера у будућности. То би могло да помогне да се смањи ризик да будуће мере крше Конвенцију о правима особа са инвалидитетом.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 10.2

Државе чланице ЕУ треба да саопште своје одговоре на ванредне ситуације на потпуно приступачан начин. Потребно је да у потпуности примене релевантне директиве ЕУ, попут ревидиране Директиве о аудио-визуелним медијским услугама и Директиве о приступачности веб садржаја. Државе чланице треба да пруже информације користећи одговарајућа средства и формате – на пример, титлове, знаковни језик и лако читљив језик.

Пандемија је показала да стратегије држава чланица за комуникацију у кризним ситуацијама ретко омогућавају пуну доступност свих информација о ванредним ситуацијама. Информације током пандемије нису увек биле представљене на начин и у форматима који су омогућавали особама са инвалидитетом да им приступе, иако то захтева закон ЕУ, укључујући ревидирану Директиву о аудио-визуелним медијским услугама (2018/1808) и Директиву о приступачности веб садржаја (2016/2102).

Пандемија је истакла хитну потребу за деинституционализацијом. Показало се не само да су особе са инвалидитетом изложене већем физичком ризику у овој пандемији, већ и да је њихова ментална добробит под већим ризиком када се налазе у оквиру институције, услед резултујуће изолације и недостатка друштвеног контакта.

Члан 19 Конвенције о правима особа са инвалидитетом захтева деинституционализацију, а нова европска стратегија за особе са инвалидитетом ће вероватно укључити овај захтев. Ступањем на снагу нове Уредбе о заједничким одредбама и увођењем стратегије за особе са инвалидитетом појачаће се притисак да се заврши процес деинституционализације.

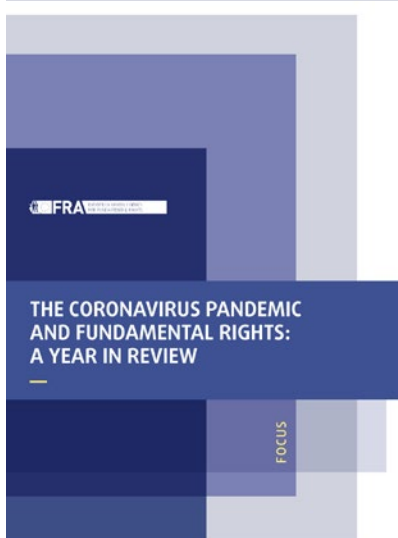

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 10.3

У складу са чланом 19 CRPD и као део нове европске стратегије за особе са инвалидитетом, ЕУ и њене државе чланице треба хитно да убрзају напоре на постизању деинституционализације, укључујући кроз одговарајућу употребу фондова ЕУ, како би осигурале да особе са инвалидитетом могу да живе самостално и да буду укључене у заједницу.

Када је реч о заштити основних људских права, 2020. година је донела помаке, али неке кораке уназад. *Fundamental Rights Report 2021* (Извештај о стању основних људских права 2021. године), који је сачинила Агенција за основна права, разматра главне догађаје у ЕУ између јануара и децембра 2020. и износи ставове Агенције о њима. Наводећи и достигнућа и преостала нерешена питања, извештај пружа увид у главне теме које обликују дебату о основним правима широм ЕУ.

Фокус ове године је пандемија коронавируса и њен утицај на основна права. Преостала поглавља говоре о Повељи ЕУ о основним правима; једнакости и недискриминацији; расизму, ксенофобији и повезаној нетолеранцији; интеграцији Рома; азилу и миграцијама; информационом друштву, приватности и заштити података, правима детета, приступу правди; и развоју примене Конвенције о правима особа са инвалидитетом.

ПРОМОВИСАЊЕ И ЗАШТИТА ВАШИХ ОСНОВНИХ ПРАВА ШИРОМ ЕУ —

Комплетан текст *Fundamental Rights Report 2021* (Извештај о основним људским правима 2021. године) агенције FRA може се пронаћи на <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-report-2021>

Погледајте и друге публикације Агенције FRA:

- FRA (2021), *Извештај о стању основних људских права 2021. године – ставови Агенције за основна права (FRA)*, Луксембург, Канцеларија за публикације, <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-report-2021-fra-opinions> (доступан на сва 24 званична језика у ЕУ)
- FRA (2021), *The Coronavirus pandemic and fundamental rights: a year in review* (Пандемија коронавируса и основна права: преглед године), Луксембург, Канцеларија за публикације, <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/coronavirus-pandemic-focus> (доступно на енглеском и француском језику)

Претходни годишњи извештаји FRA о изазовима и резултатима на пољу основних права у Европској унији доступни су на веб страници FRA (доступно на енглеском, француском и немачком језику).

ДОДАТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ

FRA – АГЕНЦИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЗА ОСНОВНА ПРАВА

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Беч – Аустрија
Т +43 158030-0 – Ф +43 158030-699
fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights
 twitter.com/EURightsAgency
 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Publications Office
of the European Union